

adalara yapılan yolculuklar da önemli bir gelir kaynağını oluşturmaktadır. 1980'de 1 milyon dolayında olan turist sayısı 1995'te 2,3 milyona çıkmış, 2000 yılında 3,1 milyon olmuş, 2010 yılında ise 4,6 milyon kişiye ulaşmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

B. Ballantine, "Marine Reserves in New Zealand: The Development of the Concept and the Principles", *Proceedings of an International Workshop on Marine Conservation for the New Millennium*, Cheju Island / Korea 1999, s. 3-38; Nazmiye Özgüç, *Avustralya, Yeni Zelanda-Pasifik Adaları*, İstanbul 1999; S. A. Marston v.dğr., *World Regions in Global Context*, New Jersey 2001, s. 542, 545, 546, 548, 553; *New Zealand Chart Catalogue* (NZ 202), New Zealand 2010; *New Zealand: Society and Culture Complete Report*, Petamula 2010; *Situation and Outlook for New Zealand Agriculture and Forestry* Wellington 2011; (Ministry of Agriculture and Forestry); *Statistics New Zealand: New Zealand in Profile 2011*, Wellington 2011; C. Gibson, "Urbanization in New Zealand: A Comparative Analysis", *Demography*, X/1, Washington 1973, s. 71-84; I. A. E. Atkinson – E. K. Cameron, "Human Influence on the Terrestrial Biota and Biotic Communities of New Zealand", *Trends in Ecology and Evolution*, VIII, Amsterdam 1993, s. 447-451; C. H. Daugherty v.dğr., "Mega-island or Micro-continent? New Zealand and its Fauna", a.e., s. 437-442; B. Fitzharris v.dğr., "Research on Glaciers and Snow in New Zealand", *Progress in Physical Geography*, XXIII/4, London 1999, s. 469-500; D. P. Gordon, "The Pacific Ocean and Global OBIS: A New Zealand Perspective", *Oceanography*, XIII/3, Rockville 2000, s. 41-47; N. Mortimer, "New Zealand's Geological Foundations", *Gondwana Research*, VII/1, Beijing 2004, s. 261-272; M. Jay, "Recent Changes to Conservation of New Zealand's Native Biodiversity", *New Zealand Geographer*, LXI/2, Christchurch 2005, s. 131-138; a.mlf., "The Political Economy of a Productivist Agriculture: New Zealand Dairy Discourses", *Food Policy*, XXXII/2, Guildford 2007, s. 266-279; G. Kelly, "History and Potential of Renewable Energy development in New Zealand", *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, XV/5 (2011), s. 2501-2509.

MERAL AVCI

II. TARİH

Yeni Zelanda adalarına ilk yerleşenler XIII. yüzyılda Büyük Okyanus'un doğusundaki adalardan gelen Maoriler'dir. 1642'de Yeni Zelanda'ya ulaşan ilk Avrupalı olan Hollandalı denizci Abel J. Tasman, Arjantin kıyıları sandığı adaları Staten Landt diye isimlendirdi. Hollandalı haritacılar tarafından Nova Zeelandia olarak adlandırılan adalara, 1769'da bölgeyi dolaşıp haritasını çıkaran İngiliz denizcisi James Cook New Zealand ismini verdi. Daha sonra Avrupalı denizciler tarafından pek çok defa ziyaret edilen Yeni Zelanda'da 1801-1840 yıllarında Maori kabileleri arasında Mus-

ket savaşları adı verilen kanlı çatışmalar meydana geldi. XIX. yüzyıldan itibaren Yeni Zelanda'da İngiliz nüfuzu arttı ve misyonerlerin faaliyetleri sonucunda Hristiyanlık Maoriler arasında yayıldı. Ülke, 1840'ta Maoriler'le yapılan bir antlaşmanın ardından 1841'de resmen İngiliz kolonisi oldu. Adalarda 1860 ve 1870 yıllarında saldırıları sürekli artan İngilizler'le yerliler arasında toprak yüzünden birçok çatışma çıktı. Maori savaşları denilen bu çatışmalarda yerliler topraklarının büyük kısmını kaybettiler. 1854'te Yeni Zelanda'da ilk defa millet meclisi açıldı ve ülke iç işlerinde bağımsız olarak yönetilmeye başlandı. Yeni Zelanda 1893'te kadınlara oy verme hakkını tanıyan ilk ülkedir. Avustralya Federasyonu'na katılmayı reddeden Yeni Zelanda 26 Eylül 1907'de İngiliz Milletler Cemiyeti içerisinde özerk bir dominyon haline geldi. 1947'de tam otonom bir statü kazandı. 1951'de ANZUS paktı, 1954'te Güneydoğu Asya Antlaşma Teşkilâtı, 1971'de Avustralya, İngiltere, Malezya, Yeni Zelanda ve Singapur'un kurduğu savunma paktı üyesi oldu. 1986'da ülkede İngiltere'nin yasamaya müdahalesini sağlayan son yetkileri de ortadan kaldırıldı. Büyük Britanya ile I. ve II. Dünya savaşlarına katılan Yeni Zelanda'nın Türk tarihi açısından önemi, 25 Nisan 1915'te Gelibolu yarımadasına asker çıkaran İngiliz birlikleri ara-

I. Dünya Savaşı'nda Çanakkale'de ölen Anzak askerlerinin hatırasına dikilen anıt

sında Yeni Zelanda ve Avustralya kuvvetlerinden oluşan ANZAC birliğinin (Australian and New Zealand Army Corps) yer almasıdır. Bu çıkarmada ANZAK birlikleri önemli kayıplar verdi. Savaşın her yıl dönümünde Yeni Zelandalılar, Çanakkale'ye gelerek ANZAK gününde atalarını anırlar.

III. ÜLKEDE İSLÂMİYET

Yeni Zelanda'da müslümanlarla alâkalı ilk kayıtlar 1874 yılına aittir. Bunlar, muhtemelen ülkenin güneyinde Dunstan'da altın yataklarında çalışmak üzere gelen Çinli müslümanlardı. Ancak günümüzde ülkedeki müslüman topluluğunun ilk nüvesi ni 1907'de Auckland'ın güney kasabalarına yerleşen Gucerât kökenli Hintliler oluşturmaktadır. Aynı tarihlerde Güney Asya'dan, özellikle Fiji'den gelen çok sayıda göçmen de Yeni Zelanda'ya yerleşmiştir. Zamanla göçmenlerin sayısının artması üzerine Yeni Zelanda hükümeti 1920'de uygulamaya koyduğu bir göçmen yasasıyla Asyalı göçmenlerin ülkeye girişini engelledi. Bu sebeple Yeni Zelanda'daki müslümanların sayısı 1950'lere kadar oldukça sınırlı kaldı. 1950'li yıllarda ikinci nesil Güney Asyalı göçmenlerin eşlerini ve çocuklarını da Yeni Zelanda'ya getirmeleriyle birlikte müslüman nüfus yeniden artmaya başladı. II. Dünya Savaşı'nın ardından hükümetin sınırlı da olsa başka ülkelere göçmenlere kapılarını açması üzerine Türkiye'den ve Balkanlar'dan giden müslümanlar özellikle Auckland bölgesine yerleştiler. 1950'lerde yapılan nüfus sayımlarına göre ülkede 200 civarında müslüman mevcuttu. 1960'larda Yeni Zelanda hükümetlerinin liberal göç politikaları sonucunda Güney Asyalı müslümanların ülkeye girişi kolaylaştı. 1980'lerde gerek Fiji gibi yakın ülkelerdeki siyasî istikrarsızlık gerekse hükümetlerin göç politikalarını değiştirmesi neticesinde müslümanların sayısı hızla arttı ve 1986'da 2500'ü aştı. 1993'te Somali'den 2000'den daha fazla bir göçmen grubu ülkeye giriş yaparak birkaç şehirde önemli topluluklar meydana getirdi. Bu dönemde Yeni Zelanda yerlilerinden olan Kiwiler'den küçük bir grup da Müslümanlığı kabul etti. Bugün ülkedeki müslümanların % 23'ü Yeni Zelanda'da doğmuştur. Ülke genel nüfusuna göre müslümanlar daha genç bir nüfusa sahiptir. XX. yüzyılın başlarında Yeni Zelanda'ya gelen Gucerât kökenli müslümanların hemen hepsi küçük dükkân sahibi esnafıdır. Birçok müslümanın da küçük çaplı işyeri vardır. Günümüzde Araplar, Malaylar, Endonezyalılar, İranlılar, Somali'den ve

YENİ ZELANDA

Balkan ülkelerinden gelenler olmak üzere kırka yakın etnik gruptan müslümanın varlığı söz konusudur. Son otuz yılda artış gösteren müslüman nüfus 30.000'i aşmıştır.

Yeni Zelanda'da kendi kültürel ve sosyal örgütlerini kuran müslümanlar 1999 yılından itibaren birkaç milletvekiliyle parlamentoda temsil edilmektedir. Ülkedeki müslümanların kurduğu ilk dernek 1950'de Auckland şehrinde açılan Yeni Zelanda Müslüman Birliği'dir (New Zealand Muslim Association [NZMA]). Gucerât kökenli müslümanların teşkil ettiği bu derneğe daha sonra Türkiye ve Balkanlar'dan gelen müslümanlar da üye oldular. Sünnî müslümanların 1970'ten itibaren kurduğu yedi dernek Yeni Zelanda İslâmî Kuruluşlar Federasyonu (Federation of the Islamic Associations of New Zealand [FIANZ]) çatısı altında toplanmıştır. Bunun yanında öğrenci dernekleri, vakıflar ve iki okul faaliyetlerini sürdürmektedir. 1970'lerin ortalarından itibaren diğer müslüman gruplar da Auckland'da teşkilatlarını oluşturdular. Bunlardan ilki Fiji kökenli müslümanlara ait Anjuman Himayat al-Islam'dır. Arnavut bir iş adamı tarafından kurulan Dünya Müslüman Kongresi Yeni Zelanda Konseyi (The New Zealand Council of the World Muslim Congress), buradaki müslüman topluluğu uluslar arası kamuoyuna tanıtmayı ve kendilerine karşı uluslar arası ilgiyi çekmeyi hedeflemiştir. Ayrıca yerli müslümanlar arasında faaliyet gösteren tasavvufi bir grup vardır. 1976'da Anjuman Himayat al-Islam teşkilâtı Yeni Zelanda Müslüman Birliği'ne katıldı. Ardından Yeni Zelanda Müslüman Birliği bir mescid yapımı için çalışmalar başlattı.

1989'da Yeni Zelanda Müslüman Birliği'nden ayrılan bir grup Güney Auckland Müslüman Birliği (The South Auckland Muslim Association [SAMA]) adıyla bir teşkilât kurdu. Teşkilât bölgede büyük bir cami in-

şa ettirerek 2003'te ibadete açtı. Yeni Zelanda Müslüman Birliği'nin yaptırdığı cami ise aynı yılın sonlarında hizmete girdi. Mescid-i Ömer ismiyle bilinen Mount Roskill İslâm Merkezi 1989'dan beri faaliyetini sürdürmektedir. Ayrıca bazı küçük İslâm merkezleri de vardır. Bunların arasında 1990'larda kurulan al-İkra İslâm Vakfı, el-Fârûki Merkezi, 2003'te açılan Doğu Auckland İslâm Merkezi (Mescid-i Ebû Bekir es-Siddîk), 2001'de kurulan Manukau şehrindeki Takvâ Vakfı ve 2003'te açılan Kelston'daki Ebû Hüreyre İslâm Merkezi yer almaktadır. Güney adasında 1970'lerden beri faaliyet gösteren bazı müslüman kuruluşlar daha sonra Auckland'daki Yeni Zelanda Müslüman Birliği teşkilâtı ile birleşti. Güney adasında Dunedin ve Christchurch şehirlerinde de İslâm cemaat birlikleri vardır. 1971'de kurulan Canterbury İslâm Birliği (Muslim Association of Canterbury [MAC]) 1985 yılında şehirde bir cami inşa ettirdi. Müslümanların uluslar arası ölçekte ilk teşkilât çalışmaları, 1966'da Wellington'da kurulan Yeni Zelanda Uluslararası İslâm Birliği ile (The International Muslim Association of New Zealand [IMAN]) başladı. Porirua İslâm Merkezi bu teşkilâtın şubesiydi. Palmerston North Müslüman Topluluğu'nun ortaya çıkışı 1970'lere kadar uzanır; bu teşkilât da Yeni Zelanda Uluslararası İslâm Birliği'ne katıldı.

Ülkedeki müslümanlar 1988'den itibaren yılda üç veya dört sayı çıkan *Al-Mujaddid* adlı bir haber bülteni yayımlamaktadır. Birçok konferans düzenleyen ve kitap dağıtımını yapan Yeni Zelanda İslâmî Kuruluşlar Federasyonu (FIANZ), Dünya Müslüman Birliği, Dünya Müslüman Gençlik Teşkilâtı, İslâm Kalkınma Bankası ve İslâm Konferansı Teşkilâtı gibi uluslar arası teşkilâtlarla yakın ilişki içerisinde. Yeni Zelanda'da bulunan müslüman derneklerinin çoğunluğu Sünnî ağırlıklıdır. 1993'te İran'ın da desteğiyle Şîi Ehl-i Beyt Vakfı kuruldu. Bu vakıf Auckland'da bir cami ve dört merkezle faaliyet göstermektedir. Müslümanların kültürel açıdan farklı değerlere sahip bir toplumla uyum sağlama da ciddi problemleri vardır. Bunun yanında ülkedeki ırkçı ve dinî ayrılıkçı illegal grupların baskısı ve saldırıları da müslümanları zor durumda bırakmaktadır. 1998'de bir kundaklama sonucunda Hamilton'daki cami, açılışından sadece altı ay sonra yakılarak tahrip edildi. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 11 Eylül 2001 terör saldırısı ve Avrupa'da bazı bombalamaların ardından Yeni Zelanda'da ayrılıkçı grupların müslümanlar üzerindeki baskı ve saldırıları daha da artmıştır.

Auckland'da Mescid-i Ömer ve Auckland Camii

te İran'ın da desteğiyle Şîi Ehl-i Beyt Vakfı kuruldu. Bu vakıf Auckland'da bir cami ve dört merkezle faaliyet göstermektedir. Müslümanların kültürel açıdan farklı değerlere sahip bir toplumla uyum sağlama da ciddi problemleri vardır. Bunun yanında ülkedeki ırkçı ve dinî ayrılıkçı illegal grupların baskısı ve saldırıları da müslümanları zor durumda bırakmaktadır. 1998'de bir kundaklama sonucunda Hamilton'daki cami, açılışından sadece altı ay sonra yakılarak tahrip edildi. Amerika Birleşik Devletleri'ndeki 11 Eylül 2001 terör saldırısı ve Avrupa'da bazı bombalamaların ardından Yeni Zelanda'da ayrılıkçı grupların müslümanlar üzerindeki baskı ve saldırıları daha da artmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

W. Swainson, *New Zealand and its Colonization*, London 1859; R. McNab, *Historical Records of New Zealand*, Wellington 1908; H. D. Bamford – J. Hight, *The Constitutional History and Law of New Zealand*, Christchurch 1914; T. Brooking, *The History of New Zealand*, Westport 2004; Abdullah Drury, *Islam in New Zealand: The First Mosque*, Christchurch 2007; W. Shepard, "Muslims in New Zealand", *JIMMA*, IV/1-2 (1982), s. 60-81; a.mlf., "New Zealand's Muslims and their Organization", *New Zealand Journal of Asian Studies*, VIII/2, Dunedin 2006, s. 8-44; a.mlf. – E. Kolig, "Introduction: Muslims in New Zealand", a.e., s. 1-7; E. Kolig, "An Accord of Cautious Distance: Muslims in New Zealand, Ethnic Relations and Image Management", a.e., s. 24-50; I. Clarke, "Essentialising Islam: Multiculturalism

Christchurch'ta
Mescidü'n-nür –
Yeni Zelanda

and Islamic Politics in New Zealand", a.e., s. 69-96; Aisha Wood Boulanouar, "The Notion of Modesty in Muslim Women's Clothing: An Islamic Point of View", a.e., s. 134-156; A. F. Buehler, "Modes of Sufi Transmission to New Zealand", a.e., s. 97-109; Burhan Sayılır, "Çanakkale Savaşları'nda Yer Alan İtilâf Askerlerinin Dini-Etnik Yapısı ve Sahip Oldukları Türk İmajı", *AÜ Osmanlı Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi: OTAM*, sy. 18, Ankara 2005, s. 319-331.

RIZA KURTULUŞ

YENİCAMİ KÜLLİYESİ

**İstanbul'da
XVI. yüzyılın sonlarında
inşasına başlanan
ve XVII. yüzyılın ikinci yarısında
tamamlanan külliye.**

Eminönü'nde liman ve ticaret bölgelerinin önünde yer almakta ve cami, hünkâr kasrı, arasta (Mısır Çarşısı), türbe, dârül-kurrâ, sebîl, çeşme ile sıbyan mektebinden oluşmaktadır. Daha sonra külliye kütüphane, muvakkithane ve bir türbe ile çeşmeler ilâve edilmiştir. Külliye'nin ilk inşası esnasında medrese, imaret ve ribât-lardan bahsedilirse de bunlar yapılmamış, sıbyan mektebi ile cami avlu duvarı ise günümüze ulaşmamıştır. 3 Ramazan 1006 (9 Nisan 1598) tarihinde inşasına Mimar Dâvud Ağa tarafından başlanılmış olan külliye'nin bânisi III. Mehmed'in annesi Safiye Sultan'dır. Külliye'nin ilk yapısı olan camide uçları kurşun kuşaklarla bağlanan kazıklar çakılarak zemin sağlamlaştırılmış ve taş bloklarla temel atılmıştır. Cami inşası için Rodos'tan taş getiren Dâvud Ağa yapıyı yerden 75 cm. (1 zirâ) kadar yükseltmişken kendisi Safer 1007'de (Eylül 1598) vefat edince yerine su yolu nâzır Mimar Dalgıç Ahmed Ağa tayin edilmiştir. Dalgıç Ahmed Ağa yapıyı birinci sıra pencere üstüne kadar yükseltmiş, bu sırada

Yenicami –
Eminönü /
İstanbul

III. Mehmed'in vefatı üzerine (1012/1603) Safiye Sultan'ın Eski Saray'a gönderilmesiyle inşaat yarım kalmıştır. 1070'te (1660) meydana gelen büyük İstanbul yangını sonrasında Hatice Turhan Vâlide Sultan harabeye dönen alanları gezmiş, ardından yarım kalan caminin inşa edilerek tamamlanmasına karar verilmiştir. 1071'de (1661) Mimarbaşı Meremetçi Mustafa Ağa'nın sorumluluğunda yarım kalan cami duvarlarından bir sıra taş sökülerek inşaatı yeniden başlanmış, nihayet tamamlanarak 20 Rebîulâhîr 1076 (30 Ekim 1665) tarihinde kılınan cuma namazı ile ibadete açılmıştır. Caminin vakfiyesiyle cümle kapısı ve çeşmenin üzerinde yer alan kitâbeler de 1074 (1663-64) tarihi bulunmaktadır.

Caminin dış avlusunu oluşturan sur duvarı, XIX. yüzyılın ikinci yarısında Galata Köprüsü yapıldıktan sonra artan trafik sebebiyle etrafında zamanla çoğalan dükkanlarla birlikte yıktırılmış, avlu da cami ile çarşının arasından yol geçirilerek ortadan kaldırılmıştır. Daha sonra türbenin yanındaki avlu kapısıyla birlikte sıbyan mektebi de yıktırılmış (1904), böylece külliye'nin bütünlüğü bozulmuştur. 1912-1913 yıllarında caminin tamir edildiği bilinmekte-

dir. Son yıllarda tekrar tamir gören camide kalem işleri yenilenmiştir.

Cami. Klasik Osmanlı mimarisinin revaklı avlulu şemasını devam ettiren cami merkezi plana sahiptir. 35,50 x 40,90 m. ölçüsünde dikine düzenlenen dikdörtgen planlı harim ortada dört kollu ayaklar üzerinde sivri kemerlere oturan ve pandantiflerle geçişi sağlanan 16,20 m. çapında bir kubbe ile örtülüdür. Bu ana kubbe dört yönde yarım kubbelerle yanlara doğru genişletilmiştir. Kuzey yönü hariç diğer yönlerde yarım kubbeler yanlardaki ikişer çeyrek kubbe ile (eksedra) kademelendirilmiştir. Kuzey yönündeki yarım kubbe ise üç ekседra ile kuzeye doğru bir kademeye daha genişletilmiş, böylece mekânın dikine düzenlenmesi sağlanmıştır. Ana kubbeyi taşıyan büyük pâyelerden mihrap önündekiler iki yönde yine sivri kemerlerle duvar pâyelerine, kuzeydeki pâyeler ise yanlarda duvar pâyelerine, kuzeyde serbest pâyelere sivri kemerlerle bağlanmıştır. Köşelerde oluşan kare birimlerin üzerleri pandantiflerle geçişi sağlanan küçük kubbelerle örtülmüş, böylece üst örtü de dörtgen şemaya tamamlanmıştır. Dört büyük pâyeye dıştan sekizgen gövdeli ağırlık kuleleri şeklinde kubbe eteğine kadar yükseltilmiştir. Caminin yapı malzemesi kesme küfeki taşı, mermer ve tuğladır. Cami ile avlunun beden duvarlarını ve minarelerde kesme küfeki taşı, yan galerilerdeki cephelerde, avlunun revak cephelerinde, kapı ve alt sıra pencere açıklıklarında mermer, örtü sisteminde ise tuğla kullanılmıştır. Cami mekânına biri kuzeyde revaklı avluya açılan, ikisi yanlarda bulunan üç kapıdan geçilerek ulaşılmakta, ayrıca mihrap yönünde yanlarda birer küçük kapı daha bulunmaktadır. Yapıda aydınlanmayı sağlayan pencereler altı sıra halinde düzenlenmiştir. Mihrap duvarında altta tek sıra, diğer cephelerde alttan ilk iki sıra pen-

Yenicami'nin
harim
kısmından
bir görünüş